

Дубницька О.М.
Львівський науково-
практичний центр
ІІТО НАПН України
м. Львів

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічного оновлення суспільства і його духовного відродження, діяльність професійних навчальних закладів художнього профілю потребує відповідних змін. Вони викликані необхідністю формування суспільно-активної, творчої особистості, що можливе лише при створенні сприятливих умов для всебічного розвитку потенційних можливостей кожного учня. У світлі означених проблем перед викладачем професійно-технічного закладу художнього профілю постають нові завдання щодо формувань творчих умінь і навичок майбутніх фахівців. Адже він є суб'єктом загально-соціальної, навчальної, виховної та організаційної діяльності, який формує професійні якості майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень. Вирішення проблеми формування творчої особистості суттєво залежить від викладача, творча педагогічна діяльність якого стає основним засобом формування і всебічного розвитку особистості кожного учня. Різні аспекти проблеми становлення творчої особистості викладача висвітлені в наукових дослідженнях філософів, психологів і педагогів. Так, специфіка педагогічної творчості викладача розглянута в наукових працях В. Загвязинського, Н. Кичук, Л. Лузіної, М. Поташника, С. Сисоєвої та ін. [1, 5, 7]. Такі вчені, як В. Кан-Калик, М. Никандров, Л. Рувинський розглядають педагогічну творчість з точки зору пошуку рішень у постановці нових завдань, застосування нестандартних прийомів діяльності [3]. Відповідно до специфіки педагогічної творчості формується і творча особистість викладача. Проблемам, що пов'язані з цими питаннями, були розглянуті у роботах І. Зязюна, М. Лещенко, Л. Масол, О. Отич, О. Рудницької та ін.

Не дивлячись на широке висвітлення проблем творчої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів художнього спрямування існує низка суперечностей: між вимогами викладання щодо розвитку художніх здібностей учня і недостатнім рівнем його готовності до цього виду професійної діяльності; між необхідністю індивідуального підходу до кожного учня зокрема і готовністю викладача до такого виду праці; між сучасними виробничими вимогами щодо навчання мистецьких спеціальностей і наявним матеріально-технічним обладнанням художнього професійно-технічного навчального закладу.

Розв'язання зазначених суперечностей потребує впровадження нових підходів до організації навчально-виховного процесу, а також більш широкого висвітлення ролі викладача в підвищенні якості професійної підготовки фахівців ПТНЗ художнього профілю.

Мета статті. З огляду на це метою статті є визначення ролі особистості викладача професійно-технічного закладу художнього профілю, його впливу на формування творчих умінь і навичок учня в навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що рівень творчої діяльності викладача визначається конкретним напрямом його педагогічної діяльності. М. Поташник виділяє творчу діяльність учителя щодо його підготовки до уроку чи позаурочного заходу. В. Кан-Калик визначає творчі рівні діяльності вчителя щодо вміння керувати засвоєнням знань через взаємодію з учнівським колективом. Як зазначає О. Отич, професійні мистецькі знання викладачів художньо-професійних і професійно-художніх навчальних закладів мають володіти найширшим колом мистецьких компетенцій, адже вони охоплюють переважно такі складові образотворчого мистецтва, як кольорознавство, ліплення, рисунок, композиція тощо [4]. А фундатор вітчизняної мистецької освіти О. Рудницька вперше в українській педагогіці заявила про необхідність виокремлення педагогіки мистецтва у самостійну галузь та введення до наукового обігу відповідного поняття – „педагогіка

мистецтва”, якій „притаманні специфічні засоби реалізації цілей навчання й виховання в їх сучасній гуманітарній парадигмі” [6]. Проте вплив викладача на розвиток формування творчих умінь і навичок учня знаходиться на стадії всебічного дослідження.

Викладання у професійному навчальному закладі, на думку І. Зязюна – є мистецтвом і наукою. Під мистецтвом він розуміє неповторність кожного заняття, його “хід, емоційне забарвлення, використовувані засоби”, а під наукою – “об’єктивні закони, що фіксують суттєві зв’язки і відношення, притаманні процесу освіти, який базується на взаємодії викладання і навчання” [2, с. 355-356]. З огляду на специфіку підготовки майбутніх фахівців художнього профілю це закони та закономірності взаємодії мистецтва й художньої творчості, закони і закономірності навчання та творчості. При цьому теоретичне вирішення завдань творчості в навчальному процесі має розглядатися з урахуванням діалектичного взаємозв’язку естетичної настанови в суспільстві і практики мистецтва.

Варто зазначити, що ефективність формування творчої особистості учня безпосередньо залежить від володіння викладачем базовими прийомами педагогічної техніки, зокрема техніки мовлення, його творчої діяльності та рівня професійної майстерності. Ми погоджуємося з думкою про те, що навчити творчості може тільки творча особистість, яка наділена яскраво вираженими креативними рисами, розвинутою творчою уявою, фантазією та інтуїцією, схильністю до педагогічних інновацій, розвиненістю продуктивного мислення, здатністю до комбінування, свободи асоціацій.

Професійна підготовка майбутніх фахівців мистецького напрямку має певні особливості. У професійно-технічні навчальні заклади вступають обдаровані учні, з певними знаннями і вміннями. Тож перед викладачами стоїть складне завдання у подальшому розвитку художніх здібностей. Щоб досягти цього перед викладачем стоїть низка завдань щодо:

- опанування учнями художньо-практичними вміннями;
- розвитку художніх здібностей, асоціативного мислення;

– виховання потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні;

– розкриття природних даних й творчих вмінь, що закладені природою;

– залучення учнів до творчості, пробудження й розвитку інтересу, художнього смаку, зацікавленості учнів до предметів художньо-естетичного циклу;

– сприяння розвитку пізнавальної та творчої активності учнів в образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві, художній творчості, активізувати самостійний творчий пошук при вирішенні завдань.

Крім того багато уваги необхідно приділити:

– формуванню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до явищ дійсності та мистецтва;

– цілеспрямованому формуванню інтересів й мотивації навчання;

– формуванню художньо-образного мислення як основи розвитку творчої особистості;

– формування цілісної уяви про національну художню культуру та її місце у світовій художній культурі;

– розвитку сенсорних та інтелектуальних процесів, прийомів розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, аналогія, узагальнення);

– розвитку наочно-образного, просторового, колористичного, композиційного мислення;

– розвитку творчої уяви й творчих здібностей, варіативного мислення, ініціативи, фантазії;

– оволодіння інтонаційно-образною мовою мистецтва на основі складання досвіду творчої діяльності й взаємозв'язків між різними видами мистецтва.

Формування професійної майстерності учнів ефективно за умови використання викладачем активних методів навчання і виховання, вивчення передового досвіду інших педагогів, інноваційних технологіях, організації творчих виставок та конкурсів, мастер-класах, презентаціях творчих робіт

тощо. Необхідною умовою розвитку особистості є вироблення індивідуального творчого методу, що формується в процесі навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної діяльності. Завдання викладача – створити для учнів атмосферу емоційної діяльності, насичену свідомим трудовим прагненням.

Нині формування індивідуального творчого методу відбувається завдяки інтеграції багатьох наук: історії мистецтв, рисунка, живопису, композиції, скульптури. Але головна роль належить рисунку, живопису, та скульптурі, оскільки під час виконання завдань з цих дисциплін формуються практично-творчі навички майбутнього митця.

З огляду на це викладачі уроків естетичного циклу, а саме образотворчого мистецтва виділяють три нерозривні частини навчання: знання, уміння та емоції. Вивчення досвіду викладачів художніх професійно-технічних навчальних закладів Львівщини (Н. Дюг, Т. Федечко, О. Погребняк та ін.) дозволив нам підсумувати, що окрім наполегливої праці, високої самоорганізації, працездатності, обов'язкового засвоєння правил зображення та опанування образотворчої техніки вони вважають не менш важливим уяву та емоційне сприйняття. Саме такий підхід до навчання вимагає від викладачів значних зусиль, пошуку нових шляхів і методів розв'язання навчальних завдань, щоб спрямувати інтерес учня в потрібному напрямі, розбудити творчу уяву або хоч би цікавість. Важливою умовою є також наявність доступних для учня матеріалів, технік виконання. При такому підході творчі здібності розвиватимуться ефективніше, а процес творення буде спрямованим на досягнення поставленої мети.

Також вивчення досвіду викладачів щодо формування творчих здібностей учнів дозволяє узагальнити педагогічну діяльність у низку закономірностей – порад:

Корекція педагогічної діяльності. Викладач так планує урок, щоб учень більшу частину завдання виконував під його керівництвом (вдома учень лише деталізує роботу). Це дає можливість об'єктивно оцінити зростання

його досягнень і скорегувати творчий потенціал на правильне вирішення навчального завдання.

Використання міжпредметних зв'язків. Створення на уроці творчої атмосфери з використанням міжпредметних зв'язків (музика, історія, література, народознавство, географія та ін.) із метою активізації творчого потенціалу учня та набутого ним досвіду.

Навчальне завдання. На кожен урок викладач ставить лише одне конкретне навчальне завдання для учнів. Під час оцінювання навчальних досягнень учнів головну увагу приділяє реалізації завдання (форма, колір, простір, об'єм, композиція, сприймання дійсності, творів мистецтва).

Секрети митця. Порада має на меті практичну демонстрацію викладачем процесу роботи над твором, показ послідовності роботи над творчим завданням, які супроводжуються його коментарем.

Техніки. Знаючи та враховуючи здібності кожного учня, викладач ставить відповідні навчальні завдання, в різноманітних техніках, для подальшого розвитку цих здібностей.

Матеріально-технічне забезпечення. Наявність доброякісних матеріалів – один із шляхів до розвитку творчих здібностей учнів (пензлі, фарби, м'які графічні матеріали та ін.).

Колір. Щоб учень ефективніше працював у кольорі, відчував, як утворюються нові кольори, відтінки, необхідно навчити його працювати з різноманітними матеріалами.

Диференціація. Виходячи з нахилів учнів до того чи іншого виду діяльності, враховуючи диференційований підхід до виконання роботи кожним учнем, вчитель добирає навчальне завдання.

Фронтальна робота викладача. Під час виконання навчального завдання учнями викладач скеровує зусилля своїх виконавців на правильне розв'язання завдання. Так, зокрема, викладач радить своїм вихованцям навчитися вчасно зупинитись, щоб не зіпсувати роботу, помічати та виправляти власні недоліки в роботі.

Оцінювання навчальних досягнень учнів (практичних досягнень і теоретичних знань).

Педагоги-практики віддають перевагу груповій формі оцінки навчальних досягнень учнів. Вчать їх оцінювати, аналізувати та знаходити помилки у власних творчих роботах, порівнюючи їх з рівнем та якістю робіт своїх однокласників. Оцінити ж зусилля кожного учня під час виконання практичного завдання може тільки викладач.

Теоретичні знання визначаються за допомогою опитування, у вигляді гри, проведення різноманітних конкурсів, вікторин, розгадування кросвордів, відповідей на запитання до теми, тестів. Головним при цьому є не дослівна відповідь на поставлене запитання, а розуміння його змісту, ерудованість учня.

Педагог у сфері художньої освіти повинен дбати не лише про передачу класичних знань і досвіду, що характерно для академічно спрямованого навчання, а й про розвиток індивідуальних якостей майбутніх фахівців, які мають володіти сучасними засобами, техніками і прийомами творчості, вміти мислити без шаблонів, їхні роботи повинні відрізнятися оригінальністю. Разом з тим, викладачу потрібно учня мотивувати, пробудити в ньому внутрішнє бажання оволодіти знаннями і творчими вміннями. Досягнення цієї мети залежить від особистісних якостей викладача. У педагогічній діяльності особливого значення набувають такі особистісні якості викладача як ерудованість, комунікабельність, толерантність, гнучкість, гуманність, здатність до адекватного сприйняття потреб та вимог суспільства і відповідного коригування своєї роботи, спостережливість, уважність, тактовність, самокритичність, потреба у постійному самовдосконаленні, дисциплінованість і висока вимогливість до себе. Саме такий підхід до навчання створює умови для формування фахівця самобутнього, оригінального і затребуваного.

Висновок. Отже, з огляду на специфіку навчальної та організаційно-виховної діяльності ПТНЗ художнього профілю роль викладача

характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмета, який він викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками.

Література:

1. Загвязинський В. І. Деякі нетрадиційні погляди на творчість / В. І. Загвязинський // Обдарована дитина. — 2006. — № 5. — С. 40–43.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / І. А. Зязюн. — Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. — С. 355–356. 208 с.
3. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. — М. : Педагогика, 1990. — 144 с.
4. Отич О. М. Педагогіка мистецтва у системі мистецьких субдисциплін педагогіки (порівняльний аналіз концептуальних засад) / О. М. Отич // Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / О. П. Рудницька [та ін.] ; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. — Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. — С. 65. — 255 с.
5. Поташник М. М. Как развивать педагогическое творчество / М. М. Поташник. — М. : Знание, 1987. — 80 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи / О. П. Рудницька // Професійна освіта: педагогіка і психологія : українсько-польський щорічник. — Київ ; Ченстохова. — 2000. — Вип. II. — С. 233–234.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. — К. : Міленіум, 2006. — 344 с.